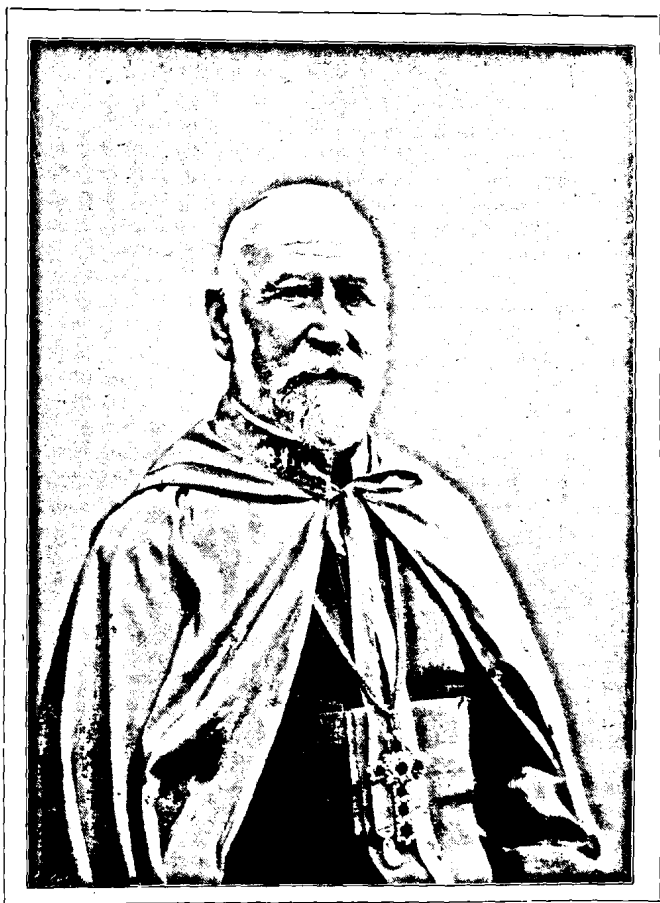

Հ. ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԳՈՎՐԻԿԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՎԻՆՆԱՅ

ԲՐՈՅՆԿՆԵՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԵԿՆԵՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏՈՒԿՆԵՆ

Ի Գ. ՏԱՐԻ 1909

Տարեկան 15 ֆր. ոսկի — 6 րբ.:
Վեցամսեայ՝ 8 ֆր. ոսկի — 3 րբ.:
Մեկ թիւ կ'արժէ 1-50 ֆր. — 70 կ.:

ԹԻԻ 8, ՕԳՈՍՏՈՍ

ԳԵՐՅԱՐԳԵԼԻ Յ. ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԳՈՎՐԻԿԵԱՆ

ԷՆԴԱՆԵՔԱՆԵՆ ԱՔՔԱՅ

ՄԻՍԻՌԵՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻԵՆՆԱՅ

Իրախոթեան սուտիս մըն է զոր այս տողերով կու տանք: Ազարեաններու, Այտընեաններու արժանաւոր Պայազատ մը, Մխիթար Արրա՛նօր ոգով եւ մտօք լցեալ Աքքայ մը քազմեցաւ անոնց փառապանծ զահուն վրայ: Յուլիս 19 էր այն քարեքաւտիկ օրը, երբ Գեղյար. Հ. Գրիգոր Վ. Գովրիկեան միաժայն քարքառով Ընդհանրական Աքքայ ընտրուեցաւ Վիեննական Մխիթարեան Ուխտին եւ Պիոս Ժ. Ս. Զահանայապետէն անմիջապէս հաստատուեցաւ: Գովրիկեան անունը նոր պիտի չձանօթացընենք անոր համատօտ կենսագրականով, զոր կու տանք “Հանդէս Ամսօրեայի”, մէջ. վասն զի անկիւ շատ իսկ ծանօթ է իւր գործունեայ եւ արդիւնաւոր կեանքով:

Հայկական Թագաւորանիստ հին Աւույ զաղթականութեան ազնիւ սերունդէն է նորընտիր Աքքահայրը եւ հունգարական տէրութենէն ծանշցուած է իւր ազնուական զարմի շատաւիդ: Ծնած է Հունգարիայի Գերլա քաղաքը (1841): Ուսումնական եւ կրօնական առաջին դաստիարակութիւնը մայրենի քաղաքին վարժարանին մէջ ընդունելէն վերջը՝ կատարելագործեց Վիեննա Մխիթարեանց կղերանոցին մէջ, ուր մշակեց մանսամեղ պատմական-քննադատական ճիւղը հոյակապ պատմագէտ Գաթրճեաններու եւ այլոց հետ շփման մէջ ըլլալով անընդհատ: Միաքանութեան

անդամ՝ ընդունուելուն վրայ հազիւ երկու տարի անցած էր, երբ իրը 21ամեայ երիտասարդ բահանայական ձեռնադրութիւն ընդունեցաւ: Իւր ձեռնադրութեան ընկերն էր Նոյնպէս Հունգարահայ Հ. Վարդան Ըստկարեան, որ յետոյ Արքայ ընտրուեցաւ եւ էր. Նախորդ Այտնեանի, որով Գովրիկեան Վիեննական Մխիթարեանց երկրորդ Հունգարահայ Առաջնորդը կը հանդիսանայ: Զահանայական աստարդգին մէջ Գովրիկեանի գործունէութիւնն՝ ամփոփել տալուած ենք սակաւ տողերու մէջ:

Առաջին պաշտօնը զոր ընդունեցաւ տպարանի տեսչի օգնականի պաշտօնն էր, զոր վարելով ի մեծ գոհունակութիւն ըլլոր Միաբանութեան, ըիշ մը վերջը անուանուեցաւ տեսուչ (1864): Ութը տարւան ժամանակամիջոցին մէջ մեծ գործունէութիւն եւ յառաջադիմութիւն ցոյց տուաւ տպարանը, մինչեւ որ Հ. Գովրիկեան խտրուեցաւ Կոստանդնուպոլիս տեղւոյն Մխիթարեան վարժարանը կարգաւորելու իրրւ վարիշ: Զանց կ'ընենք յիշատակել մանրամասնութիւններ, որոնցմէ կրնար յայտնապէս տեսնուիլ թէ ինչպիսի ատակութիւն ունէր Հ. Գովրիկեան կառավարելու: Բաւական է հրապարակել այն պարագան՝ որ Ըստկարեանի մահուընէն վերջը սովորուն աշքը Այտնեանի եւ Գովրիկեանի վրան էր, եւ թէ առաջինը իւր ընտրութիւնը պարտական էր այն մեծ տաղանդին, որով զամէնքը հմայած էր, մինչ Գովրիկեան աւելի կառավարութեան ձիրքովն ու յաջողակութեամբը, զոր ցոյց տուած էր շատ մը ձեռնարկութեանց մէջ, երկրորդ ընտրելին հանդիսացած էր: Արտաքոյ կարգի արդիւնաւէտ ու արգասաքեր եղաւ Գովրիկեանի կեանքը, զոր վարեց Հունգարիա Նախ (1879—1890) Կերլայի որբանոցին իբր տեսուչ, եւ ապա (1890—1909) Եդիստրեթուպոլսոյ մէջ Ժողովրդապետական ու զանազան պաշտօններու մէջ:

Անցնինք Նորընտիր Աքահոյր գրական գործունէութեան. Գովրիկեան կանուխէն սկսած է գրիշ շարժել: Աշխատած է Մխիթարեանց հրատարակած “Եւրոպա, թերթին մէջ. ծածկանուամբ աշխատակցած է ի մէջ այլոց “Բազմալէպ, ամսագրին եւ Պոլսահայ րագիրներէն “Արեւելք, օրաթերթին: Սակայն Գովրիկեան գլխաւոր աջակիցն եղած է “Հանդէս Ամսօրեայ, թերթին իմրագրութեան իւր տոկուն գրչով, Յովհ. Անեցի, Փիփաս եւն ծածկանուններով: — Ինչպէս տեսանք, տարիներով պաշտօնավարած է Եդիստրեթուպոլիս եւ Կերլա հայաբնակ քաղաքները: Հ. Գովրիկեանի պէս ազգասէր եւ եռանդուն անձ մը կարելի չէր, որ իւր օրերը ապարդիւն անցընէր եւ ահա առջեւնիս ունինք այսօր գրեթէ ամբողջ Հունգարահայ գաղթականութեան պատմութիւնը, զոր ամփոփած է հետեւեալ չորս հատորներուն մէջ. 1. Դրանսիլուանիոյ Հայոց Մետրապոլիսը կամ Նկարագիր Կերլա Հայաքաղաքի (Armenopolis) ի գիր եւ ի պատկերս. Վիեննա, 1896: 2. Հայք Եդիստրեթուպոլիս Դրանսիլուանիոյ. երեք ստուար հատորներու մէջ. Հատոր Ա. 1860—1779. Վիեննա, 1893. Հատոր Բ. 1780—1825. Վիեննա, 1899. Հատոր Գ. 1826—1904. Վիեննա, 1904: Ամնուայն իրաւամբ պատկուեցան Գովրիկեանի այս քննական-պատմական երկասիրութիւնները Յովսէփ-Իսմիրեանց գրական միջանակով: 15 երկար տարիներ տընած է Գերապատիւ Հեղինակը, մինչեւ որ կրցած է աւարտել յիշեալ հատորները: Արտաքոյ կարգի մեծ է Հ. Գովրիկեանի արդիւնքը, վասն զի իրեն պարտական ենք Հունգարահայ գաղթականութեան պատմութեան այսօր գոյութիւնը, եւ այն՝ այսչափ որոշ կերպարանքի ու ձեւի ներքեւ, եւ կորստեան ձիրաններէն փրկուիլը, որուն ձեռքը կը մատնուէր, իթէ փրկարար ձեռք մը զայն ապրեցուցած չըլլար: Իրմէ յառաջ ապրողներէն եւ իրեն ժամանակակիցներէն ոչ ոք հետաքրքրուած է Հունգարահայ գաղթա-

կանութեան անցեալով ու ներկայով: Գովրիկեանի դիմացելուն եւ յարատեւ փոյթը եւ միտումնաւորութիւնը, իսկ մասնաւորապէս ազգասէր ոգին (որ կը փայլի իւր ամբողջ գրութեանց մէջ) գիտցած են առկէն օգտուիլ, ջանք չինալել, քննել, սրբաբանել, թափառել յիշատակարաններ ժողովելու եւ աշքով տեսնելու ազգայնոց կեանքը. եւ ահա այսպիսի տաժանելի աշխատութեամբ է որ յառաջ բերած է արդիւնք մը, որ միշտ մայայուն է: Գովրիկեանի մը պակասութիւնը զգալի կ'ըլլար այնու, որ ապահովապէս այսօր ոչ Հունգարացի գաղթականութեան պատմութիւնը այնպէս գեղեցիկ ամբողջութեամբ կ'ունենայինք, ոչ ալ կարծենք ապագային: Իսկ կիթէ ազգային փորձեր մէկը եւ ձեռնամուխ ըլլար ընելու այն՝ զոր կատարած է Գովրիկեան, չէր ունենար այն կատարելութիւնն ու ամբողջութիւնը, որ համաժամարար կրցած է կանուխ ձեռնարկու Պատմագիրը իւր գործին տալ: — Պատրաստած է Գովրիկեան նաեւ Կերլա հայտարարին ձեռագրաց ցուցակը եւ ունի անտիպ ինչ ինչ գրութիւններ:

Հրատարակած է նաեւ “Հնդհանուր պատմութիւն համառօտ, 1879ին,,: Ինք ձեռնարկած էր բարձրագոյն դասարաններու համար “Երկրագրութիւն, մը հրատարակել, որուն առաջին տետրը հրատարակուած է 1871ին: Աղօթատէրներու շատ ծանօթ է արդէն “Բանալի արքայութեան, կոչուած աղօթագիրքը, որ 1868էն վեր երկր տպագրութիւն տեսած է. նոյնպէս իրեն թարգմանած “Այցելութիւն ամենաուրբ Հաղորդութեան եւ Սրբոյ Կուսին, (Վերջին անգամ 1887):

Հունգարացի ազգասիրութիւնը թմրած վիճակի մէջ գտաւ Գովրիկեան, երբ Կերլա եւ Եղիսարեթուպոլիս այցելեց (1879): Տեսաւ ցաւ ի սիրոյ, որ մայրենի լեզուին հետ մոռացութեան կը մատուէր նաեւ ազգային զգացումը: Հեռաւոր մտքովը որոշեց ձեռքէն եկած դարմանը տամիլ եւ գտաւ բաղձացած աջակից մը յանձին Սոնկոթի եւ անոր հետ հիմնեց „Armenia“ թերթը (հունգարերէն լեզուաւ) եւ միասին աշխատեցան ազգային ոգին զարթոյցանել եւ հայկական շահերը ընդդէմ՝ օտար կղերին եւ շրջակայ ազգաց ռոնձգութեանց պաշտպանել: Սոնկոթ իւր Վարդապետէն ընդունեցաւ հայ լեզուին հետ այնպիսի հայ-ազգայնական ոգի մը, որ զինքը կը մնշեցնէր տեսնելով շատերուն անտարբերութիւնը իւր ձեռնարկած գործին հանդէպ: Դժբախտաբար շտեմալ Սոնկոթ իւր Վարդապետին ըստձր պատիւը, որուն առաջին շտրհատորովը կ'ըլլար անտարակոյս:

Անհարկին ըլլալով մը ըստ միջէ գետնիդ “Հանդէսի, սուղ էջերուն մէջ ամէն կողմանէ հաւած նամակներն ու հեռագիրները, կը շատանանք յիշել հետեւեալները միայն.

Szamosújvár, 20 Juli.

Ich begrüße aus meinem Herzen meinen väterlichen Wohltäter als Erzabt der Mechitharisten-Kongregation.

Theodor Gorrik.

Szamosújvár, 20 Juli.

Mit innigster Freude begrüßt die Wahl im Namen der armenisch-katholischen Gemeinde

Barany
Erzdechant.

Սամսույվար, 22 Յուլիս:

Բազմապատուկ մատնագրիդ եւ ոգին Տօրը ընտրութիւնը շնորհալիս կը շտրհաւորեմ՝ հանգիստ որդիական ակնածանք: Կնաց մեզ յամայ ամս:

Հ. Ա. Ջեւոյեան:

Սամսույվար, 22 Յուլիս:

Շտրքնտիր Աբապութիւնը շնորհալիս սրտի շտրհաւորէ:

Թարգմանեմ: